

NAKU

NASJONALT KOMPETANSEMILJØ
OM UTVIKLINGSEMNING

Utvikling

DESEMBER 2011 NUMMER 4 ÅRGANG 5 WWW.NAKU.NO

TEMA:
Hjelpemidler

Ting som engasjerer

Bestill gratis abonnement på naku@hist.no

NAKU

NASJONALT KOMPETANSEMILJØ
OM UTVIKLINGSHEMNING

Utvikling kommer ut med fire utgaver i året og abonnement er gratis ved henvendelse til NAKU. Redaksjonen forbeholder seg retten til å korte ned bidrag.

ANS. REDAKTØR:

Karl Elling Ellingsen

REDAKTØR

Kari Klepp

REDAKSJON

Karl Elling Ellingsen

Kim Berge

Kari Wuttudal

Eldar Bromstad

Sunniva Rishaug

Synnøve Aasan

PÅ FORSIDEN

Merete Jørgensen,

Sigrid Marie Gulliksen

og Espen Ursin

BIDRAGSYTER

Charlotte Sverdrup

Bjørn Hofman

LAYOUT OG PRODUKSJON

Klipp og Lim AS, Trondheim

FORSIDEFOTO

Charlotte Sverdrup

KONTAKT

Redaksjonen tar i mot tips på

TEL. 73 55 93 86

E-POST naku@hist.no

www.naku.no

- s. 3 **PÅ JOBB:**
Hjelpemidler
- s. 4 **NYTT OG NYTTIG**
- s. 5 **REPORTASJE:**
Barriere-bryter
- s. 10 **LÆR MER:**
Hjelpemidler
- s. 11 **REPORTASJE:**
IKT i arbeidslivet
- s. 14 **KRONIKK:**
Bjørn Hofman

“ Støtte til selvstendighet og deltagelse

Leder

Kari Wuttudal,
Seniorrådgiver, NAKU

Den offisielle politikk i Norge er at vi skal ha et samfunn som fremmer likestilling og likeverd der alle har like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltagelse, uavhengig av funksjonsevne (Diskriminerings og tilgjengelighetsloven 2009). Målet er et samfunn uten funksjonshemmende barrierer. Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker. Alle skal kunne bruke samme løsning og oppleve seg som likeverdige samfunnsborgere. Forskjellsbehandling gjennom separate løsninger for enkeltgrupper skal unngås. Samtidig må vi også tilrettelegge der det er nødvendig, og gi opplæring der det trengs.

Opplæring viktig

I dette nummeret av Utvikling tar vi for oss temaet hjelpemidler. Og hva er hjelpemidler? Man kan si at et hjelpemiddel er en form for støtte. Støtte til å håndtere hverdagen, støtte til å håndtere omgivelsene, støtte til aktivitet, støtte til å få kontroll og til selvstendighet. I reportasjen om Sigrid ser vi hvilken nytte hjelpemidler har for at hverdagen kan styres og livet leves mer aktivt.

Hva er grensen mellom hjelpemiddel og andre middel eller produkt vi bruker?

Det er ingen tydelig grense mellom hjelpemidler og andre produkter. Brillen for eksempel, oppfattes generelt ikke som hjelpemiddel fordi det er så vanlig å bruke det. Men mange av oss vet hvor viktige de kan være i hverdagen. Som vi vil se i reportasjen om Aksel kan produkter som PC og mobiltelefon også være nyttige hjelpemidler for utviklingshemmete, som for oss alle. Men det er behov for litt mer hjelp og kunnskap til å ta disse produktene i bruk. Ansatte og andre hjelpere spiller her en stor rolle. Mye bra tilrettelegging gjøres i kommunene, men det kan være et problem at ansatte har liten kunnskap om produktet eller hjelpemiddelet. Et annet problem kan være at hjelpemiddelet brukes på en arena, for eksempel i bolig, men ikke på en annen arena, for eksempel på arbeidsplass. Samarbeid og koordinering må fungere. Ansatte eller pårørende må se behov og muligheter, hjelpemiddelsentralene må gjerne inn, og ansatte må få opplæring. Opplæring i bruk av hjelpemiddelet, til vedlikehold og til opplæring av den som skal bruke produktet. Dette temanummer er et bidrag til at dette settes i fokus og forhåpentligvis gir inspirasjon til videre arbeid.

Utvikling

Bladet Utvikling gis ut av Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning (NAKU). NAKU er opprettet av Helsedirektoratet. NAKU skal bygge broer mellom fagmiljøer og tjenesteytere i kommunene, slik at vi sammen kan jobbe for å bedre levekårene

for mennesker med utviklingshemning. NAKU er opprettet som en selvstendig enhet ved Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST). Se www.naku.no.

For en enklere hverdag

De jobber med løsninger som skal gjøre hverdagen enklere for personer med varig funksjonsnedsettelser: Hjelpemiddelsentralen, TAKO-senteret og Abilia.

TEKST: Kari Klepp FOTO: Privat

Illustrasjon: Istockphoto

På jobb

ELIN SVENDSEN, SENIORRÅDGIVER,
NAV HMS SØR-TRØNDELAG

SOLFRID SØRGJERD SALTNES,
TAKO-SENTERET

LENE HØYSETER LARSEN,
TEAMKOORDINATOR NORGE, ABILIA

Oppfølging alfa og omega

– Hjelpemiddelsentralen jobber tverrfaglig og har mye kunnskap om tilrettelegging – både med og uten hjelpemidler. Vi er en samarbeidspartner for kommunene, sier Svendsen og legger til at hjelpemiddelsentralens rådgivning ikke bare handler om hjelpemidler:

– Ofte dreier det seg om tilrettelegging i omgivelsene. Vi kan komme inn i en bolig og se på en praktisk utfordring med et friskt blikk. Vi gjør helhetsvurderinger og kan bidra til å finne en løsning.

Svendsen legger til at et hjelpemiddel i seg selv er ubrukelig, hvis det ikke følges opp med kunnskap.

– At personalet kan bruke det er alfa og omega. Overganger er spesielt kritiske. Hvis noen for eksempel bytter skole, kan kunnskapen forsvinne på veien. Det er viktig å tenke ut hvordan kompetansen kan føres videre.

Svendsen mener flere kan ha nytte av et samarbeid med hjelpemiddelsentralene enn de som benytter seg av tilbudet i dag:

– Bruk oss! Vi er et lavterskeltilbud, så det er bare å ta kontakt hvis man trenger rådgivning.

Se mer info nav.no/helse/hjelpemidler

Gode råd om tannpuss

TAKO-senteret er et landsdekkende kompetanse-senter for oral helse ved sjeldne medisinske tilstander (SMT). Senteret har blant annet kunnskaper om hjelpemidler og løsninger for ivaretagelse av tannhelse hos personer med utviklingshemning.

– Vi er landsdekkende, så hit kommer personer fra hele landet til konsultasjon eller behandling. Vi jobber tverrfaglig med tannleger, kjeveortopeder, fysioterapeuter, ergoterapeuter og logopeder. Vi gir også råd til lokale tannleger, sier Saltnes.

Selv om de som behandles ved senteret er personer med sjeldne medisinske tilstander, har de kunnskaper om hjelpemidler som også kan hjelpe mange andre med tannhelsen:

– Det finnes mange smarte løsninger på markedet. Du kan se noen tips på tako.no under hjelpemidler. Det finnes dessuten mange hjelpemidler til bespising som også kan brukes til tannhelse. Ofte kan også helt enkelt utstyr som skaffes på jernvare brukes til for eksempel å holde en tannbørste.

For tips, råd og informasjon om TAKO-senteret, se tako.no.

Økt etterspørsel

Abilia utvikler, produserer og selger moderne hjelpemidler innen kommunikasjon, kognisjon og varsling.

– Innenfor kognisjon merker vi stadig økende interesse. Interesseorganisasjonene har vært veldig aktive når det gjelder hjelpemidler for tid og tidsplanlegging, sier Larsen og nevner kalendere og planleggere som eksempler på hjelpemidler som kan gjøre brukeren mer selvstendig.

Alle Abilias produkter kan søkes på gjennom hjelpemiddelsentralene. Selv om mye av utstyret er databaserte løsninger, har de også papirprodukter.

– Etterspørselen øker for både «papp-tech» og databaserte kommunikasjonshjelpemidler. Vi anbefaler alle å ha papirbaserte løsninger som backup. Papir kan man ta med overalt og de går ikke tom for strøm, sier Larsen som er imponert over hvor bra brukere, personal og familie tilpasser seg nye typer hjelpemidler:

– De er flinke til å sno seg rundt! Vår kundesupport skal selvsagt også kunne bistå i oppfølgingen. Abilia er helt avhengig av brukerne i utviklingen av produktene. Vi trenger tilbakemeldinger for å bli bedre.

Se abilia.no for produkter og informasjon.

Kurs for deg!

På NAKU.NO samles det som rører seg av kurs og konferanser som er relevante for deg som yter tjenester til personer med utviklingshemning. Her kan du også selv informere om arrangementer. Kalenderen finner du på forsiden.

! «JAKTEN PÅ DET GODE LIV» er tittelen på Landskonferansen om Downs syndrom som holdes i Sarpsborg 22-24 mars 2012. Se reiseogkonferanseservice.co

! «KOMPETANSEHELGEN 2012» arrangeres av Frøidrettsforbundet 27-29 februar i Trondheim. Målet er å tilrettelegge forbundet for funksjonshemmede. Se frøidrett.no.

Meld fra om adresseendring

Gi oss beskjed hvis du har flyttet, byttet jobb eller kontoret ditt har fått ny adresse siden du begynte å abonnere på Utvikling. Meld fra om adresseendring til hist@naku.no Abonnementet er fremdeles helt gratis!

Ny film om arbeidsliv

NAKU har i høst produsert en ny film som handler om sysselsetting og mennesker med utviklingshemning. Nyere studier dokumenterer at utviklingshemmedes generelle arbeidsdeltakelse og sysselsetting i vekst- og arbeidsmarkedsbedrifter har gått ned med rundt 40 prosent fra 1995 til 2010. Samtidig ser en at aktivitetstilbudet til utviklingshemmede i kommunene, trues og reduseres flere steder. Du kan lese mer om temaet og se filmen gratis på naku.no.

ASK-kontakter i kommunene

Hjelpemiddelsentralene i Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag prøver nå ut en ordning med kommunikasjonskontakter etter mal fra ordningen med syns- og hørselskontakter i kommunene. Kontaktene skal være ressurser innen Alternativ og Supplerende kommunikasjon (ASK). Ordningen prøves ut i åtte kommuner og skal evalueres høsten 2012.

«NAV NONITE – Nordnorsk IKT-senter

NAV NONITE skal utvikle og formidle kunnskap om IKT-hjelpemidler slik at personer med nedsatt funksjonsevne kan nyttiggjøre seg ny teknologi for å oppnå deltakelse og likestilling i samfunnet.

NAV NONITE er et landsdekkende kompetansesenter med et særlig ansvar for de fire nordligste fylkene.

Sentrale arbeidsområder er

- Kunnskapsutvikling gjennom prosjektarbeid
- Systematisering og spredning av prosjekterresultater
- Utvikling og produksjon av opplæringsmateriale

Nettstedet til NAV NONITE finner du her:

<http://www.nav.no/Helse/Hjelpemidler/IKT-hjelpemidler/NAV+NONITE>

Ut på tur

Fjellheimen leirskole i Hedmark tilbyr opphold for personer med utviklingshemning. Ved Femundsølva i Engerdal kommune er det gode friluftsmuligheter hele året. Leirskolen tilrettelegger aktivitetene slik at alle kan delta. Ski og scooter vinterstid, turer, fiske- og båtliv i sommerhalvåret. På gården er det også mange dyr. Leirskolen får statlig støtte og er kommunalt drevet. Alle innen målgruppa kan komme hit, uansett alder eller fysiske ferdigheter. Turstier og båter er tilrettelagt for rullestol. Både private (familie) og bofelleskap - skoler og arbeidsfelleskap kan bestille opphold. Se fjellheimen.com for mer informasjon

Foto: Fjellheimen leirskole

ETT TRYKK: ...og blenderen er i gang. Med en bryter disk Sigrid Marie Gulliksen opp godsaker på kjøkkenet.

Grensebryter

REPORTASJE Med enkle hjelpemidler kan Sigrid Marie Gulliksen (30) delta aktivt i hverdagslige aktiviteter.

HVA SKJER: Med bilder og enkle illustrasjoner planlegger miljøterapeut Merete Jørgensen og Sigrid Marie Gulliksen kvelden. Det er utarbeidet permer (t.v) for boligens ansatte der de ser hvordan ulike aktiviteter med Sigrid bør legges opp.

TEKST: Kari Klepp FOTO: Charlotte Sverdrup

Klokka er sju en tirsdag kveld i november. Det er bare noen timer siden Sigrid Marie Gulliksen (30) kom hjem fra arbeidssenteret Ervald, men mørket har for lengst lagt seg utenfor Lunden på Bjerke i Oslo. Vinteren er rett rundt hjørnet, men Sigrid skal snart sette en smak av sommer på novembermørket.

Sekundærkontakt Merete Jørgensen ser på Sigrid og peker ned på en side i filofaxen. Bildet viser et symbol for milkshake.

– Da skal vi først vaske hendene våre,

ikke sant? Sier Merete når de går bort til kjøkkenkroken. Sigrid skrur på vannet, tar på såpe og vasker seg. Sammen kutter Merete og Sigrid banan som tømmes i en blender sammen med yoghurt. Så skal alt mikses sammen. Sigrid finner en stor gul bryter på kjøkkenbenken. Den er koblet opp mot blenderen og når hun trykker til, begynner det å dure høyt på kjøkkenet. Snart kan Sigrid nyte en sunn og forfriskende snacks i sofaen mens hun blar gjennom familiebilder på en PC-skjerm.

Vil delta

Sigrid Marie Gulliksen bor i en bolig i bydel Bjerke i Oslo. Hun betegnes som en nysgjerrig jente med egne meninger og mye humor. Hun har ikke talespråk, men kommuniserer gjennom piktogrammer. Hvis hun ikke blir forstått, kan hun bli stille og passiv. I tidligere perioder medførte det at personalet hjalp henne med å løse flere dagligdagse oppgaver enn det som egentlig var nødvendig. Det

at andre ordnet mye for henne, gjorde henne bare mer passiv.

– Personalet hjalp henne mer enn det hun har behov for. I dag har vi mer fokus på deltakelse. På opplæringen av nye ansatte og lærlinger nå, sier jeg: «Hun er ei tøff dame. Ikke undervurder hva hun får till!» Sigrid blomstrer når det stilles krav til henne. Det er viktig at hun får være med å bestemme innhold og påvirke hverdagen sin, sier sosionom Merete Jørgensen.

Hun er i Sigrids basisgruppe på Lunden. Boligen har nå fagadministrative instruksjoner til personalet med rutiner, miljøregler og støttemateriell til opplæring. Det skal sikre deltakelse og medvirkning i hverdagen. Instruksene ble utarbeidet av boligen sammen med Avdeling for nevrohabilitering ved Oslo universitetssykehus. Støttematerialet ble utarbeidet av tidligere primærkontakt for Sigrid i samarbeid med Oslo Voksenopplæring Nydalen.

MEDVIRKNING

Hva er målet med alle dingsene og duppedittene som finnes på hjelpemiddelfronten? Samspill, mestring, deltakelse og kommunikasjon, ifølge Oslo Voksenopplæring Nydalen. I denne artikkelen møter vi blant andre Sigrid Marie Gulliksen som har fått en mer aktiv fritid etter at hun tok i bruk enkle hverdags-hjelpemidler.

NY PC: Sigrid liker å se på bilder. Med en ny berøringsskjerm kan hun selv bla seg fram til motivene hun liker. Espen Ursin fra Oslo Voksenopplæring viser henne hvordan skjermen fungerer.

Kunnskap deles

– Mange gode ideer har kommet ut fra denne boligen. Smarte løsninger ett sted, kan også tas i bruk av andre boliger, sier Espen Ursin.

Han er spesialpedagog ved Oslo Voksenopplæring Nydalen og har fulgt Sigrid Marie Gulliksen i mange år. Han har sett hvordan enkle hjelpemidler og løsninger i hverdagen har bidratt til at hun kan spille en mer aktiv rolle i sitt eget liv.

– I og med at Sigrid har voksenopplæring hos oss, har vi et samarbeid med personalet i boligen. Tilbudet gis som pedagogisk veiledning, sier Ursin.

Voksenopplæringen gir opplæring også utenfor skolen gjennom en individuell opplæringsplan. Når det gjelder nye hjelpemidler, kan voksenopplæringen gi veiledning til primærkontakt og mottaker av hjelpemiddelet. Men med en gang kunnskapen er på plass, tar boligen selv over.

– Primærkontakt sørger for å veilede resten av personalet i bruken av hjelpemiddelet. Personalet skriver rutiner for de andre i personalet. Kunnskapen kommer inn i det fagadministrative, støttemateriell lages og tas inn i basisopplæringen i boligen, sier Ursin.

Papptech

Sigrid er nå i gang med å prøve ut en ny PC til fritidsbruk. Den sponses av foreldrene, men det gis hjelp til at den skaffes og tilpasses via voksenopplæringen. Hun er glad i å se på bilder – særlig av seg selv sammen med familie, venner og fra ferier. Med berøringsskjermen kan hun bla seg gjennom motivene ved å peke på skjermen.

Bortsett fra PC'n har hjelpemidlene hos Sigrid fram til nå bestått av enkle, rimelige løsninger. Kommunikasjonen støttes av bilder og tegninger på papir som er laminert og systematisert i

permer.

– «Papptech» kan for mange fungere like bra som digitale kommunikasjons-hjelpemidler, sier Ursin.

Tidligere var det litt opp til den enkelte tjenesteyter på vakt hvordan dagen skulle legges opp. Nå brukes en filofax til å sikre aktiviteter og deltakelse. Tre ganger i løpet av kvelden får hun et valg mellom to ulike aktiviteter. To ganger står valget mellom to fritidsaktiviteter. En gang per kveld velger hun mellom litt kjedelige hverdagsgjøremål som husarbeid.

Filofaxen kan også tas med på tur og ferier.

Lik praksis

– Aktiviteter og bruk av hjelpemidler dokumenteres, slik at alle vi i personalet gjennomfører ting på samme måte, sier Merete Jørgensen og viser et eksempel:

På et ark forklares det enkelt og

BEATS: Sigrid elsker musikk og spesielt trommer. Hun spiller rytmer på trommer og skal etter hvert også få musikkinstrumenter integrert i en laptop. Stereoanlegget klarer hun å styre selv.

SAMARBEIDER TETT: F.v. sekundærkontakt Merete Jørgensen og primærkontakt Alexandra Ramos legger opp aktiviteter som gjør Sigrid Marie Gulliksen aktivt deltagende.

trinnsvis hvordan filofaxen skal brukes i samhandling med Sigrid. I tilknytning til rutinebeskrivelsen ligger et lengre dokument der målsettingen med filofaxen beskrives og man forklarer hva som er bakgrunnen for at hjelpemiddelet skal ha en plass i hverdagen hennes.

Inne hos Sigrid og de andre i boligen ligger instruksjoner for alle rutiner, aktiviteter og hjelpemidler. Dette er for at kunnskapen ikke skal ligge hos enkeltpersoner, men være lik hos alle personene som jobber med Sigrid. I boligen skal alle tjenesteytere ha en tilnærmet lik praksis og de skal ha god innsikt i ungdommenes liv. For å skape et trygt miljø og forutsigbarhet for personene som bor der, fokuseres det på å sikre metoder for god personalopplæring.

– Til dette benyttes støttemateriell, blant annet samhandlingspermer og dvd'er med opplæringsfilm, sier Jørgensen.

I permene er det informasjon om hvordan man skal samhandle i ulike situasjoner. I opplæringsfilmene ser man hvordan situasjoner kan utspille seg og hvordan personalet kan opptre i praksis.

Lyd, lys og bevegelse

– Noe av støttematerialet må nå oppdateres, og det vil vi hjelpe dem med, sier Espen Ursin fra voksenopplæringen.

– Vi kan bidra med utformingen

av slikt materiell, men det er viktig at personalet står for innholdet. Det er de som kjenner personen og vet hva som trengs. Når det gjelder hjelpemidler, er det bra hvis personalet involveres fra dag 1. Da får de bedre forståelse for bruken av hjelpemiddelet.

I Sigrids tilfelle hadde for eksempel personalet på boligen et ønske om å finne fram til en ny hyggeaktivitet på kveldstid. Da arrangerte voksenopplæringen et interesse-kartleggingsmøte sammen med bolig, dagsenter og pårørende, og de inviterte Sigrid på besøk for å prøve ut ulike fritidshjelpemidler.

– Da vi fant berøringsskjermen var det ingen tvil. Etter to minutter skjønte vi at dette var noe hun både behersket og viste stor glede over, sier Ursin.

Disco-sacco

På Oslo Voksenopplæring Nydalen finnes en rekke hjelpemidler som kan testes ut før de eventuelt tas i bruk. Her står husholdningsapparater, et bredt utvalg brytere, produkter til lek, spill, trening og hobby. De har et eget rom med taktile apparater, musikkinstrumenter, lys og bevegelse. I en spesialbygd saccosekk kan man lene seg tilbake, sette på et stereoanlegg med en stor bryter og høre på musikk mens saccosekken vibrerer til takten.

– Dette er helt hjemmesnekket. Vi brukte en bryter, et stereoanlegg, store

høytalere og en saccosekk. Alt vi har her skal være mulig å ha hjemme eller på arbeidsplassen. Vi tester alltid ut hjelpemiddelet i en periode, før det anbefales, sier Liv Dæhlen som er spesialpedagog og ansvarlig for kartleggingsrommet på Oslo Voksenopplæring Nydalen.

Noe å snakke om

– Som for alle oss andre, varierer det hva personer med utviklingshemning tiltrekkes av. Noen liker best lyd, andre lys – mens andre igjen liker taktile ting eller bevegelse. Vi prøver å kartlegge hva de er mest interesserte i og finner aktiviteter ut i fra det. Noen kan ha stor glede av dataspill. Vi har flere dataspill her med gode grensesnitt og som er enkle å bruke, sier Dæhlen.

Hun er opptatt av at kommunikasjon skal ha et innhold.

– Kommunikasjon skal ikke bare bestå av spørsmål som er «er du trøtt», «hva vil du spise» og lignende. Hva kommuniserer vi om? Spør hun retorisk.

– Et spill kan engasjere og skape kommunikasjon med innhold. En person med utviklingshemning ønsker, som alle oss andre, å ha variasjon i aktiviteter. Vi må ikke gjøre mennesker mer spesielle enn de er, sier Dæhlen.

På kartleggingsrommet i Nydalen står mange PC'er og tekniske apparater. Hjelpemidler blir stadig mer avanserte. Klarer personalet å henge med i teknologien?

MANGE DINGSER: Liv Dæhle ved Oslo Voksenopplæring Nydalen har brytere, kommunikasjons-hjelpemidler, brettspill, dataspill, instrumenter og mye annet til utprøving. Foto: Kari Klepp.

– Vi merker at boligpersonalet er mye mer mottakelig for å lære ny teknologi nå. De som utdannes i dag er selv vokst opp med dette og tar det lett. Bare de siste 5-10 år er kompetansen hevet betydelig. Nå kan de lære nye apparater på ti minutter! Vi merker også at elevene selv har mer IKT-kunnskap enn tidligere.

Oslo Voksenopplæring Nydalen har i årevis samarbeidet med Hjelpemiddelsentralen og har en avtale om lån av hjelpemidler. Skolen har en «minisentral». Hjelpemidlene blir lånt ut til elevene som får prøvd ut aktiviteter i sitt kjente miljø. Hun sier at Hjelpemiddelsentralene også har blitt strengere på å sikre at utstyret som lånes ut blir tatt i bruk.

– Hjelpemiddelsentralene arrangerer også en rekke gratis kurs og leverandørene har blitt flinkere til å levere gode bruksanvisninger og gir kurs og opplæring. Men det er viktig at det finnes et system i boligen for hvordan man ivaretar kompetansen rundt hjelpemidlene på sikt, sier Dæhlen.

Hun forteller at det også er utfordringer knyttet til hjelpemidler.

– Livsfaseoverganger kan være problematiske. Når du skifter arena, kan ofte noe av kompetansen forsvinne på veien. Her er det viktig med god planlegging der boligpersonal, pårørende og andre sammen kan se på den helhetlige situasjonen.

Trenger mer enn ting

– Vi er nok helt i starten av en teknologisk utvikling med uante muligheter. Blant annet skjer det mye innen øye- og stemmestyring, sier Dæhlen.

Men kan all denne fine teknologien ha noen begrensninger?

– Det er klart, skyter kollega Espen Ursin etter en liten tenkepause.

– Ting kan jo gå i stykker og da vil jo også selve aktiviteten forsvinne. Spesielt når det kommer til kommunikasjon lønner det seg alltid å ha en back-up på papir.

Så hva er de overordnede målene med alle dingsene og duppedittene?

– Kommunikasjon og samhandling, sier Dæhlen og Ursin fortsetter:

– og mestring og deltakelse. Alt dette henger sammen. Men det er selvsagt viktig å huske at kommunikasjon og samspill er mer enn selve hjelpemiddelet. Det er viktig å tenke på dialogen vår. Selv om vi har hjelpemidler, er det viktig å se at det å gjøre ting sammen og det å snakke sammen er sosiale aktiviteter som involverer gjensidig fortolkning og forståelse for kroppsspråk. Men jeg tror dette er noe som de fleste skjønner. ■

HJELPEMIDLER

- **Folketrygdløven** gir deg rett til stønad til hjelpemidler hvis du har varig (minst to år) og vesentlig innskrenket funksjonsevne på grunn av sykdom, skade eller lyte. Opplæringsloven og arbeidsmiljøloven inneholder også bestemmelser om tilrettelegging av utdanning og arbeidsplass, med hjelpemidler som et aktuelt tiltak.
- **Hjelpemiddelet** må være nødvendig og hensiktsmessig for å løse praktiske utfordringer i dagliglivet, bli pleid i hjemmet, fungere i førskole/skole, utdanning eller arbeid.
- **Hjelpemiddelsentralene** har et overordnet og koordinerende ansvar for formidling av hjelpemidler til funksjonshemmede. De skal bidra til å gi en helhetlig problemløsning. Etter utprøving av løsninger, sendes søknad på NAVs kravskjema (NAV 10-07.03). Hjelpemidler lånes ut av hjelpemiddelsentralen og det er ingen egenandel. Nærmere informasjon om hjelpemidler og rettigheter finner du på NAV sine nettsider på <http://www.nav.no/Helse/Hjelpemidler>
- **Voksne med utviklingshemning** som trenger opplæring for å kunne uttrykke seg muntlig, skriftlig eller å kunne lese, skrive, regne og å bruke digitale verktøy, har rett til voksenopplæring. Voksenopplæringen samarbeider med hjelpemiddelsentralene og kan gi opplæring og tilpasning i hjelpemidler før søknaden om det aktuelle hjelpemiddelet blir sendt.
- **Forslag til ny lovtekst** i opplæringsloven er nå ute på høring. Den nye lovteksten gir elever som har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) rett til opplæring i ASK og til å bruke egnede kommunikasjonsformer og kommunikasjons-hjelpemidler i opplæringen. Høringsfristen er 3. januar 2012.

Lær mer!

Nyttige bøker

Bok og presentasjon om muligheter og mestring.

I boka «Hjelpemidler og tilrettelegging for deltakelse – et kunnskapsbasert grunnlag» (Tapir forlag, 2011) gir Nils Erik Ness et kunnskapsbasert grunnlag for fagutøvelse innen rehabilitering, velferdsteknologi og praktisk hjelp for personer med funksjonsnedsettelse. Forfatteren gir en innføring i temaet på youtube (søk etter Nils Erik Ness på youtube).

Universitetsforlagets «Habilitering av barn og unge – tiltak for helsefremming og **mestring**», skriver forfatterne om hvordan barnets og familiens egen deltakelse og medvirkning har for habiliteringen. I boka «**Utviklingshemning- årsaker og konsekvenser**» (Universitetsforlaget, 2011) presenteres de viktigste årsakene til utviklingshemning og gir en oversikt over syndromer, forstyrrelser og følgetilstander. Forfatterne forklarer hvilken betydning de ulike typene funksjonshemning kan ha i hverdagslivet.

Morgendagens velferdsteknologi

Tidligere i år leverte Hagenutvalget rapporten «Innovasjon i omsorg» til regjeringen. Et av kapitlene i rapporten handler om velferdsteknologi. Her pekes det på at teknologien ikke kan erstatte menneskelig omsorg, men at den kan bidra til bl.a. mer selvstendighet og sosial deltakelse. Du kan laste ned rapporten fra regjeringen.no (NOU 2011:11).

Oppdag nye hjelpemidler!

På hjelpemiddelmesse.no legges det ut nyheter om hvor og når det arrangeres hjelpemiddelmesser. Siden har også en tilhørende Facebook-side der du får nyheter og oppdateringer om arrangementer.

Hefte om brytere

Torshov kompetansesenter (Statped) har nylig gitt ut idéheftet «Brytere - hjelpemidler for mestring, påvirkning og deltakelse». Målet med heftet er å vinne kunnskap og innsikt for å bedre multifunksjonshemmedes muligheter for mestring og deltakelse. Heftet består av to deler der den første handler om målarbeid og den andre om hvilke hjelpemidler som kan være aktuelle. Heftet kan lastes ned gratis fra statped.no.

Trygg på nett

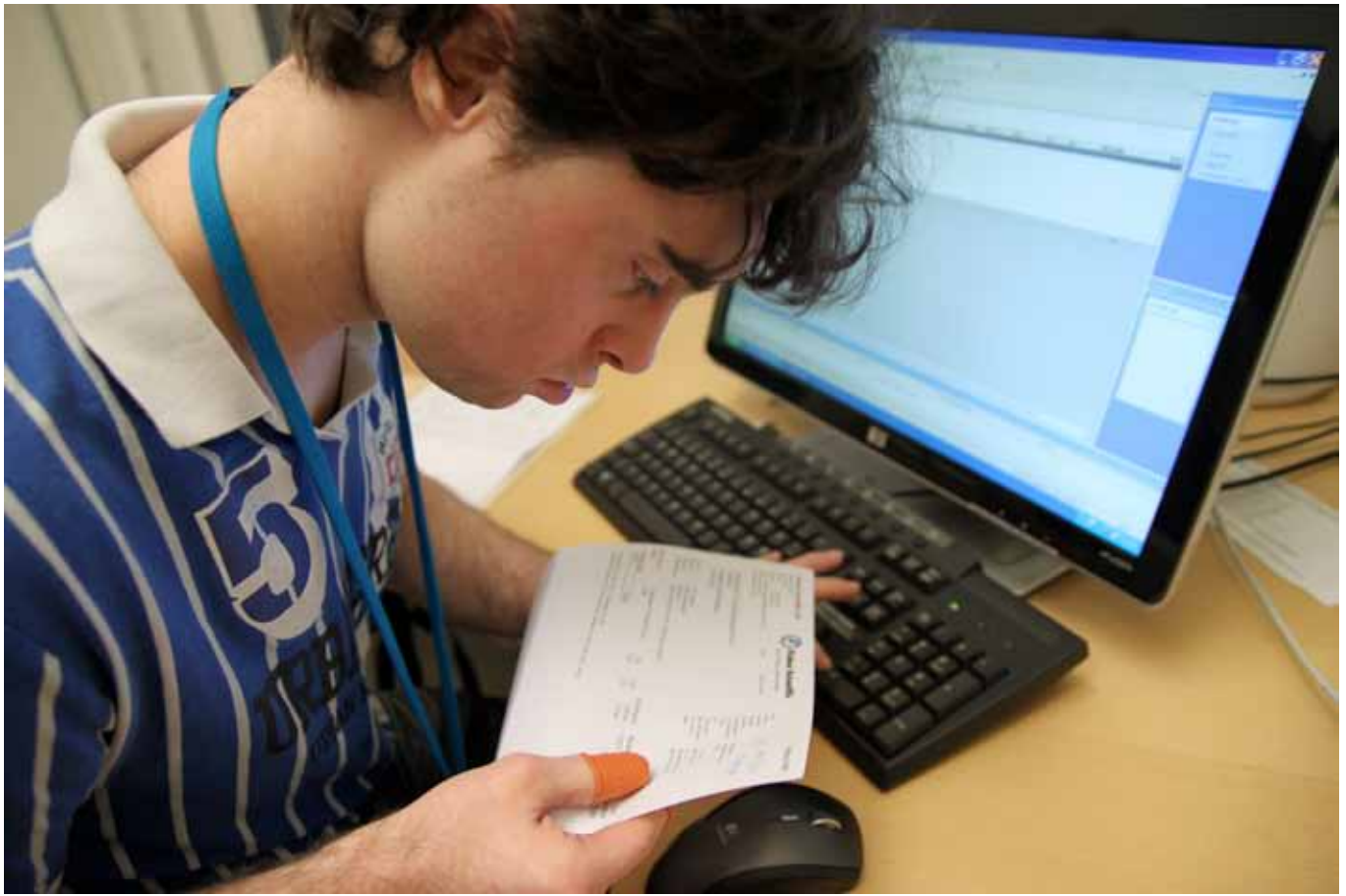
For foreldre og omsorgspersoner for ungdom med utviklingshemning, har Karde AS produsert en veileder for nettvett i bruk av sosiale medier. «Nettvett for foreldre/foresatte – Sikrere bruk av internett og sosiale medier» består av en kortfattet del for ungdommer og en mer utfyllende del for foreldre. Her gis råd om hvordan man kan delta i sosiale medier på en trygg måte. Last ned veilederen gratis fra denne adressen: [karde.no/Nettvett for foresatte.pdf](http://karde.no/Nettvett%20for%20foresatte.pdf)

Musikkmøbler

Foto: Birgitta Cappelen

Ved åpningen av Senter for Design Forskning ved Arkitekturhøgskolen (AHO) i november, ble RHYME kåret til årets beste prosjekt. Det er et forskningsprosjekt med mål om å bedre helse og livskvalitet for personer med omfattende funksjonsnedsettelse gjennom interaktive IKT- baserte ting. Gjenstandene kommuniserer etter musikalske prinsipper skal motivere mennesker til å spille og samarbeide. Prosjektet er et tverrfaglig samarbeid mellom Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, Universitetet i Oslo og Norges Musikkhøgskole. Se eksempler på rhyime.no.

STØTTESPILLER: Aksel Reinen Amador har med seg et lite nettbrett med instruksjonsfilmer på sin nye arbeidsplass. Slik kan han repetere rutineene i for eksempel Agresso.

Trykker seg over dørterskelen

REPORTASJE Med digitale ferdigheter skal deltakerne i prosjektet Doorways rustes til å delta i det ordinære arbeidsliv.

TEKST OG FOTO: Kari Klepp

Det er drømmejobben, sier Aksel Reinen Amador og smiler beskjedent før han dykker ned i permene på Folkehelseinstituttet. 24-åringen er midtveis i andre opplæringsdag hos sin nye arbeidsgiver og har full fokus på oppgavene.

Instituttet er arbeidsgiver til 1100 ansatte. I økonomiavdelingen og personalavdelingen er det mange dokumenter og tall som skal på plass. Det skal Aksel hjelpe dem med. Her skal han jobbe to dager i uka de neste seks månedene.

– Aksels oppgaver så langt har vært å sortere fakturaer og legge dem inn i Agresso-regneark. Han skal også alfabetisere dokumenter, arkivere, sortere lønnsbidrag, kopiere og lignende, sier Randi Solevågseide.

Hun jobber som arbeidsleder hos arbeidsmarkedsbedriften Fossheim Verksteder AS i Oslo. Nå er hun med Reinen Amador i oppstarten av hans arbeidsperiode på Folkehelseinstituttet. Hun bistår i opplæringen blant annet ved å filme noen av oppgavene han tildeles, slik at han kan spille av instruksjonen på et lite nettbrett fram til rutinen sitter inne.

Den femte basiskunnskap

Aksel Reinen Amador er en av tre arbeidstakere med VTA-plass fra arbeidsmarkedsbedriften Fossheim Verksteder AS som skal prøve seg i det ordinære arbeidsliv gjennom prosjektet Doorways. I tillegg skal tre personer fra henholdsvis Masvo AS i Moss og MjøsAnker AS i Hamar ut i tilsvarende seks måneders arbeid i eksterne, lokale bedrifter.

Doorways gjennomføres av konsultentselskapet Karde, i samarbeid med Arbeidsgiverforeningen for Vekstbedriftene (ASVL) og de tre overnevnte

FULL FOKUS: Arkivering er en viktig del av arbeidet på Folkehelseinstituttet.

PROSJEKTLEDER: Gro Marit Rødevand.

arbeidsmarkedsbedriftene. Deltakerne er personer med utviklingshemning. De skal bruke IKT aktivt i overgangen til eksterne bedrifter.

– Digitale ferdigheter er den femte grunnleggende ferdigheten i Kunnskapsløftet, sier Gro Marit Rødevand i Karde.

Hun er prosjektleder i både Doorways og det avsluttede prosjektet IKT på veien videre som Doorways er en videreføring av. Målet for begge prosjektene er å bidra til bedre utvikling og inkludering av mennesker med utviklingshemning i arbeidslivet.

– I dag finnes det nesten ikke en jobb der det ikke brukes en eller annen form for IKT. Jeg tror mange personer med utviklingshemning både kan beherske og ha glede av IKT i arbeidslivet. Mange har generelt en god visuell hukommelse, dvs. husker lett det de ser, mens det de hører, er vanskelig å huske.

Snurr film!

I IKT på veien videre, som ble

gjennomført på Fossheim Verksteder AS i fjor, sto visuell informasjon sentralt.

– I prosjektets første fase lærte arbeidstakerne å håndtere film på PC og trykkskjermbasert mobiltelefon. Så kjørte de instruksjonsfilmer for nye arbeidsoppgaver selv. Arbeidsledere stod i bakgrunnen, men oppfordret dem til å kjøre film fremfor å hjelpe dem praktisk, sier Rødevand og forklarer: – Personer med utviklingshemning kan lære seg mange arbeidsoppgaver svært godt, men de trenger gjerne en del repetisjoner før de kan dem skikkelig. Filmene gjorde dem mer delaktig i egen læringsprosess. Både arbeidstakerne selv og arbeidslederne syntes stort sett erfaringene med dette var positive. Filmproduksjonen er noe Fossheim har fortsatt med også etter prosjektet var avsluttet. Målet er å lage instruksjonsfilmer for alle arbeidsoppgaver på VTA, forteller Rødevand. I den andre fasen av prosjektet lærte de IKT-relaterte arbeidsoppgaver som arbeidstakere på VTA i liten grad gjorde tidligere

i bedriften. Det var for eksempel bruk av frankeringsmaskin, oppdatering av varebeholdning i Excel og overføring av varenumre .

– Mange av de tradisjonelle oppgavene som arbeidsmarkedsbedriftene har gjort forsvinner. Det er derfor viktig å vise at personer med utviklingshemning kan gjøre andre ting! Sier Rødevand.

I prosjektets siste fase skulle deltakerne lære opp andre i IKT-relaterte arbeidsoppgaver blant annet ved hjelp av instruksjonsfilmer. Det ble også laget en internavis for å bidra til økt sosial interaksjon på arbeidsplassen.

Under evalueringen av prosjektet, mente avdelingsleder på VTA og representanten for de involverte arbeidslederne at resultater for den enkelte arbeidstaker var bedre enn forventet.

En ressurs for bedriftene

– Vi viderefører nå erfaringene og kunnskapene fra dette prosjektet i Doorways. Prosjektet, som startet opp i år, består

HUSKELAPP: Håndholdte instruksjonsfilmer, skal gjøre det enklere å repetere og huske nye arbeidsoppgaver.

TEAM: Randi Solevågseide fra Fossheim Verksteder er med Aksel på arbeidsplassen de første dagene for å bistå i opplæringen. Hun bruker filmkamera flittig for å dokumentere og repetere arbeidsoppgavene.

av tre IKT- aspekter: Det skal lages film av arbeidsoppgaver som arbeidstakerne behersker godt. Disse skal de vise fram til den eksterne bedriften, slik at arbeidsgiverne ser hvor godt de mestrer arbeidsoppgaver som de er rutiner på. Dessuten skal de vise at de behersker moderne IKT-utstyr som nettbrett, sier Rødevand. Det andre aspektet i prosjektet er å bruke IKT i tilretteleggingen.

– På en arbeidsplass kan man fort bli forvirret som ny. Det er nye oppgaver, ukjente lokaler, mange nye personer å forholde seg til og nye rutiner. Det kan bli litt overveldende. Med stillbilder og film kan det være lettere å lære arbeidsoppgaver, rutiner og orientere seg i lokalene sier Rødevand.

Det siste aspektet er at noe av det de skal gjøre, er IKT-relaterte oppgaver.

– Disse finnes det mange av på vanlige arbeidsplasser. Ofte kan det være rutineoppgaver som kopiering, skanning, arkivering og lignende. Det er viktig å vise at deltakeren kan utføre nyttige oppgaver i

bedriftene! Sier Rødevand.

En viktig jobb

På Folkehelseinstituttet er Aksel Reinen Amador snart ferdig med å alfabetisere en stor bunke fakturaer. I en stor organisasjon som Folkehelseinstituttet kommer det bunkevis med papirer som skal behandles i en ellers hektisk kontorhverdag. Linjeleder Liv Sand klapper sin nye medarbeider kameratslig på skuldra:

– Det er en viktig jobb du gjør, Aksel!

Det er slike opplevelser Rødevand håper flere arbeidsgivere vil få i fremtiden:

– Med Doorways ønsker vi å påvirke holdninger og inspirere flere arbeidsmarkedsbedrifter med VTA til å øke overgangen fra VTA til ordinære arbeidsplasser. Vi vil også bidra til kompetanseøking om betydningen av IKT både som kompetanse for mennesker med utviklingshemning og i tilretteleggingen i forbindelse med arbeid, sier Rødevand. ■

VARIG TILRETTELAGT ARBEID

Varig tilrettelagt arbeid kan tilbys personer som har behov for arbeid i en skjermet virksomhet, med arbeidsoppgaver tilpasset den enkeltes yteevne. Varig tilrettelagt arbeid kan også tilbys som enkelt-plasser i ordinære virksomheter (VTA-plasser). Se mer på NAV sine sider <http://www.nav.no/905.cms>

KARDE OG IKT

Karde er et norsk rådgivende, flerfaglig FOU- konsultantselskap som skal tilby forskning/innovasjon, rådgiving og ledelse innen IKT til næringslivet, offentlige virksomheter, frivillige organisasjoner og bransjeorganisasjoner.

Ett av Kardes to hovedområder er universell utforming og tilgjengelighet av IKT, med spesiell vekt på brukere med redusert kognitiv funksjon, især mennesker med demens eller utviklingshemning.

I Karde-prosjektene IKT på veien videre (2010) og Doorways (2011-12) brukes IKT målrettet for å bidra til bedre utvikling og inkludering av mennesker med utviklingshemning i arbeidslivet. Begge prosjektene finansieres av NAV FARVE og med egeninnsats.

Velferdsteknologi – teknologi for velferd og utvikling?

Kronikk

Bjørn Hofmann,
professor ved Uni-
versitetet i Oslo og
Høgskolen i Gjøvik

Befolkningen blir eldre og det blir færre til å yte hjelp, samtidig som stadig flere yngre trenger hjelpemidler og støtte. Velferdsteknologi er lansert som det nye løsenet. Hva er velferdsteknologi og kan det hjelpe? Erstattes varm omsorg med kald teknologi?

Hva er velferdsteknologi?

Betegnelsen velferdsteknologi brukes ofte om teknologi brukt på velferdsområdet i vid forstand. En mer avgrenset definisjon av velferdsteknologi finner vi hos KS, NHO og i NOU nr.11, 2011:

«Med velferdsteknologi menes først og fremst teknologisk assistanse som bidrar til økt trygghet, sikkerhet, sosial deltakelse, mobilitet og fysisk og kulturell aktivitet, og styrker den enkeltes evne til å klare seg selv i hverdagen til tross for sykdom og sosial, psykisk eller fysisk nedsatt funksjonsevne. Velferdsteknologi kan også fungere som teknologisk støtte til pårørende og ellers bidra til å forbedre tilgjengelighet, ressursutnyttelse og kvalitet på tjenestetilbudet. Velferdsteknologiske løsninger kan i mange tilfeller forebygge behov for tjenester eller innleggelse i institusjon».

Selv med denne avgrensingen er velferdsteknologi et svært vidt begrep. Det favner ulike former for hjelpemidler, roboter, sensorer, bevegelige kosedyr, underholdning, IKT, men også smarthusteknologi. Som det står i Innovasjon og omsorg: «Både hjelpemidler og omgivelser har avgjørende betydning for god omsorgsutøvelse.» (NOU nr.11, 2011: 42)

Fremmed i hjemmet?

En utfordring med velferdsteknologi er at omsorgen historisk sett har gått fra å være et privat anliggende for familie og nære venner og til å bli et offentlig ansvarsområde i velferdsstaten. Med velferdsteknologi kan det se ut som om omsorgen gjøres enda mer relasjonsfjern og instrumentell. Velferdsteknologi blir derfor for mange symbolet på instrumentalisert omsorg.

Men mange former for velferdsteknologi gjør det mulig for folk å være selvstendige og bo hjemme. Utfordringen er at når vi teknologiserer hjemmet, så finnes det en fare for at vi blir fremmede i vårt eget hjem. Når sofaen ser ut som en sykehusseng, og vi omgis av apparater vi ikke helt forstår, kan det være vi mister følelsen av trygghet og hygge i vårt private hjem.

Det vil kanskje ikke være så stort problem, som vi kan tro, fordi vi jo allerede fyller hjemmene våre med teknologi av alle slag. Utfordringen er derfor å gjøre velferdsteknologien så brukervennlig, skjult og trygghetsskapende som mulig.

Fremmede i hjemmet?

Med teknologien kommer også folk og ansvar inn i hjemmet. Velferdsteknologer vil installere og vedlikeholde teknologien. Pårørende vil kanskje få enkle vedlikeholdsoppgaver og må håndtere teknologien ved feil og mangler. Avansert utstyr fra spesialisthelsetjenesten vil kanskje bli å finne i folks hjem. Hvem som har hvilket ansvar blir ett av de vanskelige spørsmålene. En annen utfordring blir at leverandører og teknologiekspertene får tilgang til data fra våre hjem, inklusive fra bad og soverom. Derfor må vi tenke oss godt om.

Illustrasjon: Ole Kristian Øye

Velferd for hvem?

Springsteknologi er et godt eksempel. Det å kunne finne personer som av ulike grunner har mistet evnen til å orientere seg, er viktig for å forebygge skade og fortvilelse. Men hvem er teknologien til for? Er det de pårørende, som blir tryggere og kan slappe mer av? Er det helsepersonell som får en enklere hverdag? («Nå kan vi bare slippe dem ut om morgenen og sanke dem inn igjen om kvelden»). Springsteknologi viser noe av dilemmaet med velferdsteknologi: Den kan fungere som en ekstra sikkerhet, men den kan også brukes som en erstatning for menneskelig oppfølging og kontakt. Samtidig har den noen bieffekter, slik som overvåking av individer, som kan være uønskede både for individ og samfunn. Vi må vite hvordan vi skal håndtere sporing og sporingsdata på en fornuftig måte.

Uavhengighet, mestring og selvstendighet

Velferdsteknologi har som mål å fremme selvstendighet og mestring. Mange typer velferdsteknologi vil sikkert bidra til det. Det viktige spørsmålet er om

det går på bekostning av kontakt og menneskelige relasjoner. I dag kommuniserer vi med Pad-er og twitrer med dingser hver eneste dag. Vi når langt flere enn ved direkte personlig kontakt. Det viktige spørsmålet er om det er noe vi mister eller noe ved det direkte møtet mellom mennesker som teknologien ikke klarer å fange opp eller kompensere: Menneskets sårbarhet, avhengighet, håp, skam og behov for trøst.

Ingen enkel omsorgs-APP

Sterkt forenklet kan man si at der teknologien støtter omsorg og mestring er den et gode, men der den erstatter menneskelig kontakt, bør vi tenke oss om. Vi er ofte på jakt etter enkle løsninger. Aller helst vil vi ha en «omsorgs-APP». I stedet bør vi ta utfordringene på alvor: Vi bør være åpne og rausere med å utvikle og prøve ut nye typer velferdsteknologi, men samtidig være kritiske når vi vurderer og beslutter hvilke teknologier vi tar i bruk. Hjelpemidler er midler til hjelp og må ikke bli mål i seg selv. ■

Naku.no med enda bedre design

NAKUs nettside har forbedret sitt ytre siden sist. Vi har ryddet forsiden for å gjøre stoffet enda mer tilgjengelig og oversiktlig for deg. På forsiden ser du eksempler på hva du finner i vår Kunnskapsbank. Kunnskapsbanken er fylt med aktuell forskning, litteratur, lover, rettigheter, filmer og e-læringsprogram sortert under tema relatert til utviklingshemning. Alle ressurser er gratis å bruke.

På forsiden finner du også lenker til nyhetssaker, bladet Utvikling og kalender

med arrangementer som kan være interessante for deg som yter tjenester til personer med utviklingshemning.

Hjemmesiden er et av våre viktigste bindeledd med brukere og samarbeidspartnere. Vi håper og tror at vi med dette kan tilby en bedre brukeropplevelse med nettsider som ivaretar NAKUs rolle som kompetansemiljø. Legg naku.no inn som oppstartsside eller under favoritter – så vil du alltid ha kvalitetssikret informasjon lett tilgjengelig!

Utvikling kommer ut fire ganger i året og kan bestilles gratis på naku@hist.no

Bladet er for deg som yter tjenester til mennesker med utviklingshemning.

Du skal finne interessante reportasjer, debatter, råd og tips inne i bladet.

Utvikling gis ut av Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning (NAKU)

Hva ønsker du å lese mer om? Vi vil gjerne høre fra deg på naku@hist.no